

Vackert och fläckfritt suffragett-vanvett

Om våldets roll i den svenska kvinnorösträttskampen

Abstract

This thesis uses Blok and Haines theories on meaningful violence and the effect of radical flanks to examine the role of violence in the political debate on women's suffrage in Sweden. To do this the study takes a broader perspective on the women's suffrage struggle and examines the course of events and possible shifts in the Swedish debate on the issue of women's suffrage linked to violence by the international movement's radical flank, the British suffragettes. This study takes the form of a case study with a timeline perspective over the years 1906-1918. Based on these theories the hypothesis is that violence can be seen to have an impact even in cases that are otherwise considered to be peaceful, such as the one of Swedens women's suffrage. The results of the study show how violence through this radical flank had indirect effects on the Swedish debate and provided Swedens movement for women's suffrage with several advantages while avoiding some of the main risks of radical flank violence.

Nyckelord: Våld, radikal flank, radical flank effects, sociala rörelser, kvinnlig rösträtt, Sverige, Storbritannien, suffragetter

Antal ord: 9 993

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
2. Bakgrund	3
2.1. Storbritannien	3
2.2. Sverige	4
3. Tidigare forskning	5
4. Teori	7
4.1. Våld inom politiken	7
4.2. Radikala flanker	9
5. Metod	11
5.1. Val av teoretiskt ramverk och fall	12
5.2. Operationalisering av begrepp	13
5.3. Material och källkritik	13
6. Analys och diskussion	15
6.1. En fråga om rättvisa, lämplighet eller mognad?	15
6.1.1. 1906	15
6.1.2. 1908	16
6.1.3. 1910	17
6.2. Svält systemskap - Strävan efter distansering men vägran att fördöma	17
6.2.1. 1912	17
6.2.2. 1913	22
6.3. Klarar kvinnan politiken och klarar politiken kvinnan?	23
6.3.1. 1913	23
6.3.2. 1914	26
6.4. Vill högern ha fred eller våldsamheter?	29
6.4.1. 1915	29
6.4.2. 1917	30
6.4.3. 1918	30
7. Slutsats	34
8. Referenser	37

1. Introduktion

Våld i den moderna staten av någon annan än staten själv betraktas inte sällan som meningslöst och irrationellt, en bild som bland annat Blok (2001) motsätter sig. Våld, tvärt om, är meningsfullt. Denna uppsats tar avstamp i detta påstående och Bloks teori om våld som en meningsfull form av kommunikation för att undersöka och bidra med nya perspektiv kring vilken roll våld kan ha inom sociala rörelser för politisk förändring. Det våld som står i fokus för denna uppsats är det som utövas av sociala rörelser själva, mer specifikt sociala rörelsers radikala flanker. Haines (1984; 1988; 2013) menar att existensen och agerandet, i synnerhet när det kommer till våldsanvändning, av radikala flanker på olika sätt påverkar den sociala rörelsen som helhet och dess relation till staten genom vad han benämner som ”positive radical flank effects” och ”negative radical flank effects”, vilket i sin tur även har betydelse för politisk förändring.

Sveriges kvinnliga rösträttsrörelse ledd av Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR) beskrivs som både mer sammanhållen, utan radikala flanker eller inre motsättningar, och fredlig, mindre våldsam, än motsvarande i andra länder. Jag vill däremot hävda att Sverige och dess kvinnorösträttsrörelse varken kan eller bör separeras från omvärlden och att världskontexten vilken på flera sätt präglades av våld och oro är högst relevant för att förstå den politiska förändringen av kvinnorösträttsfrågan i Sverige. Uppsatsen kommer därmed att vidga perspektivet på den kvinnliga rösträttsrörelsen och se de våldsanvändande brittiska suffragetterna som hela rörelsens radikala flank. Den svenska kvinnorösträttskampen skedde knappast i ett vakuum och att hävda att den parallella internationella kampen och dess våldsamma influenser från radikala flanker var utan påverkan och reducera rörelsen till strikt fredlig vore därför både märkligt och missvisande.

Uppsatsen ämnar, med hjälp av Blok och Haines teorier, undersöka bilden av den svenska rörelsen för kvinnlig rösträtt som fredlig genom att ta ett större perspektiv på kvinnorösträttskampen och studera effekterna av våldsanvändning av suffragetterna, den radikala flanken i Storbritannien, på den svenska debatten i upptrappningen till beslutet att genomföra allmän och lika rösträtt år 1918. Utifrån dessa teorier är studiens hypotes att våld kan ha en påverkan även i fall som annars anses varit genomgående fredliga. Att genom nya perspektiv undersöka och nyansera bilden av vad som utgör fred samt hur våld avspeglas i kontexter som annars förstås som fredliga är både akademiskt värdefullt och viktigt för förståelsen av våld kopplat till politiska aktörer. Med detta i åtanke åsyftar uppsatsen vid användningen av begreppet ”fred” vad som även kan benämnas som icke-våld eller nonviolence. Detta är för att underlätta framförandet av uppsatsens argument där dikotomin används för att visa på brister inom den vilket återkopplas till i slutsatsen.

Syftet med uppsatsen är alltså att undersöka våldets roll i den svenska kampen för kvinnlig rösträtt genom studerande av dess roll i den svenska debatten kring frågan. Frågeställningarna uppsatsen utgår ifrån är därmed följande:

- Hur förhöll sig den svenska debatten kring kvinnlig rösträtt till den brittiska kvinnorösträttsrörelsens våldsanvändande radikala flank?
 - Hur påverkades kvinnorösträttsfrågan i Sverige av suffragetternas våldsanvändning?
 - Vilken roll hade våld i Sveriges debatt om kvinnlig rösträtt?
 - Vilken påverkan hade de brittiska suffragetternas våldsanvändning på hur man såg på och talade om...
 - den svenska rörelsen och LKPR?
 - kvinnlig rösträtt som sakfråga?
 - kvinnor som politiska agenter?

2. Bakgrund

2.1. Storbritannien

I Storbritannien var kampen för kvinnlig rösträtt mycket utdragen, den inleddes redan under 1860-talet. År 1897 bildades organisationen National Union of Women's Suffrage Societies (NUWSS) som blev den största organisationen för kvinnlig rösträtt i Storbritannien. Organisationen dominerades i första hand av medelklasskvinnor och leddes av politikerhustrun Millicent Fawcett samt var fast beslutna att enbart använda sig av lagliga och fredliga strategier. (GöteborgsUniversitetsbibliotek; UKParliament 1; UKParliament 2) Efter årtal utan framsteg hade dock delar av rörelsen börjat förlora hoppet till dessa tidigare använda strategier och 1903 grundades utbrytarorganisationen Women's Social and Political Union (WSPU) av Emmeline Pankhurst och hennes döttrar Christabel Pankhurst och Sylvia Pankhurst. WSPU blev känd för sin militanta strategi, vilken innefattade allt ifrån civil olydnad och förstörelse av egendom till attacker mot politiker, inte bara i Storbritannien utan även internationellt. Organisationen innefattade även många arbetarklasskvinnor och lånade flera av sina våldsamma strategier från männens arbetarrörelse. Våldsanvändningen kom att leda till fängelsedomar för många i organisationen och brittisk press tilldelade kvinnorna glåpordet "suffragetter", ett namn de sedan kom att adoptera för sig själva. (Mead 2013; Johansson 2020)

Den kvinnliga rösträttskampen i Storbritannien avstannade och sedan avbröts helt i samband med Första världskriget. Efter kriget, år 1918, fick kvinnor över 30 år rösträtt men först 1928 fick de brittiska kvinnorna rösträtt på samma villkor som männen. (GöteborgsUniversitetsbibliotek; Nilsson 2020)

2.2. Sverige

I Sverige påbörjades den organiserade kampen för kvinnlig rösträtt relativt sent. Först 1902 bildades Föreningen för kvinnans politiska rösträtt (FKPR) i Stockholm. Under året bildades även fler liknande föreningar och 1903 gick dessa samman och bildade Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt (LKPR). LKPR blev därmed den största kvinnoorganisationen i Sverige, den innefattade över 300 lokalföreningar och hade som mest över 17 000 medlemmar. LKPR hade som ambition att vara klassöverbyggande och partipolitiskt neutral och samlade kvinnor med olika ideologiska övertygelser, klassbakgrund, utbildningsnivå, ålder och civilstatus, även om föreningen kom att luta mer åt det liberala hållet då den framförallt leddes av medelklasskvinnor med liberala värderingar. LKPR använde sig av enbart av opinionsbildande och fredligt påtryckningsarbete som att dela ut flygblad, ordna namninsamlingar, hålla föredrag och ge ut sin egen tidning *Rösträtt för kvinnor*. (Rönnbäck 2018; Stockholmskällan)

År 1918 vid en urtima riksdag lades författningsrevisionen inkluderande den kvinnliga rösträtten fram och godkändes av båda kamrar. Allmän och lika rösträtt för män och kvinnor skulle gälla i kommunala val redan våren 1919 och samma regler utlovades även för riksdagsval. Eftersom detta krävde ändring i grundlagen och därmed godkännande av två riksdagar med val däremellan blev dock valet 1921 det första där kvinnorna i Sverige äntligen fick gå till riksdagens valurnor. (FiraDemokratin; Stockholmskällan)

3. Tidigare forskning

Politiskt våld och radikaliserings är två välstuderade aspekter av sociala rörelser och de som är mest relevanta för denna uppsats. Några av de mest efterforskade ansatserna inom dessa områden är bland annat ”framing theory” (ex. Snow — Benford 1992), vilken undersöker hur rörelsers ideologi, samhällsanalys och retorik påverkar deras val av strategier, och politiska möjlighetsstrukturer (ex. Tarrow 1988; McAdam 1996), vilken undersöker hur det politiska systemet reagerar och interagerar med sociala rörelser. Många studier berör på olika sätt så kallade ”handlingsrepertoarer” vilket syftar till de metoder, däribland våld, som rörelser använder för att påverka politik eller samhälle (ex. Tilly 1978; 2008; Alimi 2015). Olika flanker inom en rörelse behöver dock inte nödvändigtvis ha samma syn på dessa handlingsrepertoarer vilket kan ha olika effekter på rörelsen som helhet. Effekter av just radikala flanker i sociala rörelser har studerats av bland annat Haines (1984; 1988) och della Porta (1995; 2013). (Wennerhag 2017)

Wennerhag (2017) visar, efter en forskningsöversikt, på hur en brist inom fältet är ett tydligt fokus på de fall där rörelser har radikaliserats och börjat använda våld. Han menar att detta riskerar att producera en ofullständig bild av mekanismer för politiskt våld och för en mer komplett bild och ökad kunskap inom ämnet bör även fall där rörelser avradikaliserats eller aktivt avstått från våldsanvändning studeras i större utsträckning. (Wennerhag 2017: 315)

När det kommer till forskning om sociala rörelser i Sverige är det få som fokuserat på studier av våld. De som gjorts utgörs framförallt av intervju-baserade studier av radikala vänsterrörelser (ex. Peterson 2001; Jacobsson — Sörbom 2015; Jämte 2017). Gällande kampen för kvinnlig rösträtt kopplat till kopplat till våld finns tidigare studier med fokus på de brittiska suffragetterna (ex. Bearman 2005; Edwards 2014) men inga som drar paralleller till eller undersöker den större

helheten med dess effekter på den större internationella rörelsen eller den i andra enskilda länder så som Sverige.

4. Teori

4.1. Våld inom politiken

Sedan uppkomsten av den moderna staten har våld monopoliserats av statsmakten. Detta stabila våldsmonopol och den pacificering av övriga samhället som det medfört menar Blok (2001) har lett till att människor utvecklat starka och negativa känslor kring användande och bevittnande av våld. Eftersom allt utöver statens våldsanvändande anses illegitimt blir människor benägna att betrakta resterande former som irrationella, meningslösa och störande för den allmänna ordningen. (Blok 2001: 103) Journalistiska praktiker och medias sätt att framställa våld förstärker i sin tur denna bild av våld som irrationellt och meningslöst framförallt då våldsamma handlingar ofta rycks ur sin kontext. (Blok 2001: 106) Blok hävdar dock att det inte finns något sådant som meningslöst våld. Tvärtom bör våld förstås i första hand i termer av meningsfullt agerande. "Violence makes statements", vi måste bara förstå vilka. (Blok 2001: 111)

Vidare argumenterar Blok för hur våld bör förstås som en förändringsbar form av kommunikation och interaktion mellan aktörer där inget är varken irrationellt eller meningslöst utan väl genomtänkt med både praktiska funktioner och symboliska meningar. (Blok 2001: 104, 107-108). Han förespråkar en distinktion mellan dessa två och kategoriserar dem som instrumentella respektive uttrycksfulla aspekter av våld. Den instrumentella aspekten syftar till tekniska och praktiska förhållanden, logiskt resonerande och förhållandet mellan medel och mål. Den uttrycksfulla aspekten å andra sidan syftar till den djupare meningen bakom handlingen och vad denna i sig säger. Blok betonar dock hur båda aspekter är betydelsefulla och tätt sammanlänkade och att det därför vore ett misstag att bortse från den ena eller andra. (Blok 2001: 107-108) Politiska organisationer som våldsutövande aktörer är inga undantag till detta.

Utöver detta är våld tydligt maskulint kodat och vålds användning anses tätt sammanlänkat och starkt associerat med manlighet och maskulinitet. Detta samband framträder tydligt både historiskt och kulturellt och grundas framförallt i vår sociala förståelse av kön, det vill säga genus. (Herz — Johansson 2011; Nilsson — Lövkrona 2015) Även Blok (2001: 113) framhäver denna länk som en essentiell del i förståelsen av våld.

Våld framställs inte sällan som dikotomt. Denna syn osynliggör dock det breda spektrum av variationer, i både former och grader, som våld innefattar. (della Porta 1995; Anisin 2020; Case 2021) Vålds-dikotomin förutsätter att det finns en enskild och tydlig distinktion mellan våld och icke-våld samt att vi alltid sett likadant på denna och på våld i allmänhet. Blok betonar hur våld i grunden är ett kulturellt fenomen och begrepp som är föränderligt över tid, baserat i kulturell och kontextuell förståelse av legitimitet. Han exemplifierar detta genom att hänvisa till hur bland annat våld gentemot egendom historiskt ansetts allvarligare än våld mot personer av samhället. (Blok 2001: 107) Denna uppsats arbetar utifrån en bred definition och utgår ifrån Bosi och Malthaners (2015: 439) definition av våld som ”handlingar som tillfogar individer och/eller egendom fysisk, psykisk eller symbolisk skada”.

Många sociala och politiska rörelser som i huvudsak använder sig av och förlitar sig på fredliga metoder präglas även, till olika grad, av våldsamma aspekter som upplopp eller terrorattentat. (Belgioioso — Costalli — Gleditsch 2019: 596) Blok (2001) presenterar bland annat Arons definition av terrorism som våld där de psykologiska effekterna överträffar de fysiska effekterna. Han menar att det som utmärker denna typ av våld är manipulationen av känslorna och upplevelsen kring våldet. (Blok 2001: 110) Belgioioso et. al menar i sin tur att när denna terrorism utövas av radikala flanker till en rörelse kan detta förändra förhållandet och det strategiska utgångsläget mellan rörelsens moderata del och staten eftersom det etablerar ett kraftfullt och trovärdigt hot om eskalering. (Belgioioso — Costalli — Gleditsch 2019: 596)

4.2. Radikala flanker

Enligt Haines (2013) avgörs de två relativa termerna ”radikal” och ”moderat” utefter vilken grad av legitimitet som tillskrivs de olika aktörerna av externa aktörer utanför rörelsen. Denna uppsats utgår ifrån definitionen av radikal flank som en grenrörelse med mer extrema mål, ideologier eller strategier. Viktigt att notera är även att radikala flanker utgör ett intrarörelsefenomen, det vill säga de delar samma övergripande mål som den moderata rörelsen. (Tompkins 2015: 107-108) En radikal flank behöver inte heller nödvändigtvis vara en organiserad grupp med uttalat namn eller ledare utan skulle även kunna vara ett fåtal enskilda eller oorganiserade individer.

Haines (1984; 1988; 2013) var först med att systematiskt studera och analysera vad han kom att benämna som ”radical flank effects”. Med sina studier över den amerikanska medborgarrättsrörelsen på 1960-talet utformade han ett teoretiskt ramverk för hur radikala flanker påverkar reaktioner och uppfattningar om de moderata i sociala rörelser. Haines delade in dessa observationer i ”positive” och ”negative” radical flank effects beroende på huruvida den radikala flankens påverkan på den moderata rörelsen var positiv, det vill säga drev de politiska målen framåt, eller negativ, hämmade det politiska målen.

”Positive radical flank effects” sker alltså när förekomsten eller specifika ageranden av en radikal flank gynnar den moderata rörelsen på olika sätt, framförallt genom att ge moderata en starkare förhandlingsposition. Haines urskiljer flera scenarion där denna effekt förekommer:

1. Radikala flankers mer drastiska eller våldsamma strategier, både i agerande och retorik, attraherar större uppmärksamhet från både allmänheten, media och politiker vilket kan ha mobiliserande effekter då fler görs medvetna om rörelsens existens och dess politiska krav och målsättningar. (Haines 2013; Case 2021: 18, 34-35)

2. Förekomsten av en radikal flank kan få den moderata rörelsen att framstå som mer rimlig, resonlig och ansvarsfull. Detta kan i sin tur få flera önskvärda påföljder så som ökad mobilisering och stöd från allmänheten, ökat finansiellt stöd, samt ett attraktivare anseende hos politiker och makthavare som någon att förhandla med. (Haines 1984; 2013)
3. Radikala flankers användande av våldsamma strategier eller störande av den allmänna ordningen kan även ses fylla en funktion genom skapande av så kallade kriser vilka tvingar myndigheter och makthavare att inse, erkänna och handskas med situationen. Kostnaden för motstånd i frågan blir i dessa fall högre och makthavare kan pressas till en lösning genom tillmötesgående med den moderata rörelsen för att få stopp på de radikalas våldsamma utpressning. (Haines 1988; 2013; Tompkins 2015: 109; Belgioioso — Costalli — Gleditsch 2019: 596)

Haines urskiljer även flera ”negative radical flank effects” vilka han menar påminner om bakslag eller motreaktioner för rörelsen. Problemet med dessa menas i första hand vara att de skapar en barriär mellan rörelsen och allmänheten vilken hindrar rörelsen från att mobilisera fler och växa men även att starka reaktioner väcks som försvårar eller omöjliggör för politiska eftergifter eller kompromisser. Haines urskiljer framförallt två scenarion där detta sker:

1. När allmänheten och externa aktörer inte kan urskilja den radikala flanken och dess extrema eller våldsamma åsikter eller ageranden från den moderata rörelsen och därmed ser hela rörelsen som hotfull, osmaklig eller kränkande.
2. När allmänheten och externa aktörer kan, men väljer att inte, urskilja den radikala flanken och dess extrema eller våldsamma åsikter eller ageranden från den moderata rörelsen och håller hela rörelsen ansvarig för den radikala flankens uppkomst och agerande.

5. Metod

Denna uppsats ämnar öka förståelsen kring vålds roll för politisk förändring även i kontexter vi annars förstår som fredliga. Detta görs genom en studie av rörelsen för kvinnlig rösträtt i Sverige ur ett världsperspektiv. Uppsatsen undersöker därigenom händelseförloppet och eventuella skiftningar i den svenska debatten kring kvinnorösträttsfrågan kopplat till våld av rörelsens radikala flank, de brittiska suffragetterna. Fokus läggs på att beskriva de svenska reaktionerna och förhållningssättet till våldet snarare än beskrivandet av våldet i sig. Förutom det bredare världsperspektivet på Sverige och kopplingen till våld, vilket är kärnan till uppsatsen, kommer studien beröra aspekter som klass och genus vilka i analysen visas vara relevanta för att förklara varför våldet fått olika roller.

Uppsatsen tar formen av en fallstudie med tidslinje-perspektiv över åren 1906-1918, vilket var då den svenska kvinnorösträttsdebatten var som mest aktuell samt då de brittiska suffragetterna var aktiva som våldsutövare. Anledningen till att avgränsningen är satt till dessa år och inte 1902-1921 vilket täcker hela perioden från första svenska organiserade möte till första riksdagsval med kvinnlig rösträtt beror på materialet. Eftersom uppsatsens studerar just den svenska debatten blev det naturligt att avgränsa till de år då denna var som mest aktiv och under förändring. Åren innan 1906 medförde få signifikanta skiftningar, det gjorde inte heller perioden mellan de första beslutet om kvinnorösträtt 1918 och dess praktiska genomförande 1921. Utöver detta var det inte förrän 1908 som suffragetterna först tillgrep våld, vilket utgör den andra essentiella aspekten till denna uppsats, och en avgränsning till 1906 medför därmed fortfarande en startpunkt med marginal till detta. Urvalet av nedslag på tidslinjen utgår ifrån händelser, eller uttalanden om händelser, kopplade till kvinnorösträtten som på olika sätt förhåller sig till våld. Studiens arbetsantagande är inte att icke-våldsamma aspekter skulle vara irrelevanta eller mindre betydande än våldsamma för dessa debattskiftningar och politisk förändring utan endast att våldsamma

aspekter existerat och spelat större roll än vad som generellt erkänns. Detta bedöms vara de lämpligaste urvalet för att nå kärnan i det.

Då uppsatsen undersöker det mycket specifika fallet av kvinnorösträttsrörelsen i Sverige, om än i en omvärlds-kontext, görs inga anspråk på generaliserbarhet. Liknande studier av andra fall uppmuntras dock då liknande fenomen skulle kunna finnas i andra rörelser och länder. Inom- och utomvetenskaplig relevans visas istället i första hand genom studiens förmåga att ifrågasätta en annars relativt väletablerade bild av Sveriges kvinnliga rösträttsrörelse samt visa på nya möjliga perspektiv av vålds roll i fredliga sociala rörelser.

5.1. Val av teoretiskt ramverk och fall

Bloks teori kring meningsfullt våld anses passande för denna studie då uppsatsens syfte är att genom nya perspektiv visa på vålds roll för politisk förändring. Teorins fästa styrka i detta fall kan hittas i dess nedbrytande av våld i kategorierna instrumentellt och uttrycksfullt vilket tillåtit nya effekter av våld inom kvinnorösträttsrörelsen att urskiljas i den svenska responsen. Bloks teori har däremot liksom alla teorier vissa begränsningar. I detta fall är en sådan teorins öppenhet och avsaknaden av en explicit koppling mellan våldets mening och mottagandet av det. För att göra denna koppling tydligare i uppsatsen kommer Haines begrepp ”positive radical flank effects” och ”negative radical flank effects” användas som indikationer i metodologisk mening för hur våld av de brittiska suffragetterna, den radikala flanken, påverkat utfallet, det vill säga den svenska debatten kring kvinnorösträttsfrågan.

Valet av de brittiska suffragetterna som våldsutövare grundas i att de var, och är, de mest kända för våld och militanta strategier inom kvinnorösträttsrörelsen, vilket gör dem till det naturliga valet både ur ett relevans och material perspektiv. I kontrast till detta beskrivs och ses Sverige och dess kvinnorösträttsrörelse som ett praktexempel på så kallade fredliga medel vilket gör den extra intressant att

undersöka ur perspektivet av en bredare kontext där interaktion mellan de två (våldet och freden) tillåts synas.

5.2. Operationalisering av begrepp

Som framgår av teoridelen finns en medvetenhet kring förekomsten av skiljaktigheter inom begreppet våld gällande former och grader. Flera av dessa olika former och grader kan tydligt urskiljas i suffragetternas våldsanvändning, däremot kan endast en mycket liten skillnad urskiljas i den svenska responsen på våldet vilken använder likvärdiga ordalag och formuleringar för att återge både fönsterkrossning och bombning när de talar om våldet och våldsutövarna. Då denna uppsats analyserar just den svenska responsen och förhållningen till våldet kommer studien inte fokusera på att göra distinktioner mellan former och grader utan låta variabeln vara relativt flytande.

Relevanta aktörer som bedöms utgöra vad som i denna uppsats benämns som den svenska debatten är de svenska rösträttskvinnorna och LKPR, svensk press samt Sveriges politiker och riksdagsmän. Vad som i uppsatsen anses utgöra en förändring eller skiftning i denna svenska debatt omfattas av följande tre aspekter: 1) när nämnda aktörer ändrar sitt sätt att uttrycka sina argument eller ståndpunkter, 2) när nämnda aktörer ändrar sina argument, eller 3) när nämnda aktörer ändrar åsikt eller ståndpunkt.

5.3. Material och källkritik

Uppsatsen kommer att utgå ifrån ett brett material av framförallt riksdagsdebatter, publicerade eller polisövervakade tal och föredrag hållna av både rösträttsaktivister och politiker, kvinnotidskrifterna *Dagny* och *Rösträtt för kvinnor* och annat material från LKPR samt artiklar i svenska dagstidningar för att ge en allmän bild av debattläget i Sverige under perioden 1906-1918. Bakgrundsinformation och grundläggande fakta kring olika händelseförlopp både

inom Sverige och Storbritannien hämtas från både dagstidningar, akademiska databaser och källor som Riksarkivet, Göteborgs Universitetsbibliotek och webbplatsen Demokrati100 vilken drivs av Kungliga biblioteket och Riksbankens Jubileumsfond. För att se till objektivitet kontrolleras även så att flera oberoende källor delar liknande information.

Gällande framförallt artiklar från dagstidningarna finns en medvetenhet om att dessa alltid till en viss grad kommer reflektera det narrativ reportern och nyhetsmediet vill framhäva och studien har därför strävat efter att få materialet så representativt som möjligt och inkludera artiklar från nyhetsmedier med olika politiska agendor och lojaliteter. På grund av ett mycket stort materialutbud har avgränsning även gjorts till ett urval av de största och mest välkända, och därmed mest väl-lästa dagstidningarna vilket rimligtvis även bör vara de som haft störst inverkan på och samtidigt bäst avspeglat den pågående nationella debatten kring frågan.

6. Analys och diskussion

6.1. En fråga om rättvisa, lämplighet eller mognad?

6.1.1. 1906

Rapportering kring kvinnorösträttsfrågan från LKPRs sida bestod i detta stadi mest av konkret återberättande och uppdateringar i samband med riksdagsdebatter, internationella kvinnorösträttskongressen eller andra större händelser genom kvinnotidskriften *Dagny* där frågan berördes i ungefär vartannat nummer. (GöteborgsUniversitetsbibliotek 2) Endast ett parti, Sveriges socialdemokratiska arbetareparti, hade vid denna tiden inkluderat kvinnlig rösträtt i sitt partiprogram och i riksdagen 1906 behandlades frågan i första hand i samband med motioner om att föranstalta en utredning av lämpligheten av kvinnlig rösträtt, detta förslag röstades igenom. (SND 1; Prot. 1906:48; 1906:54) Debatterna i båda, men framförallt första kammaren, präglades till stor del av åsikten att frågan om kvinnorösträtten ännu inte var ”mogen”. Så gott som samtliga argument för kvinnlig rösträtt grundades i att utvidgande av rösträtten även till kvinnorna var det enda rättvisa då kvinnorna utgjorde hälften av samhället och liksom männen var svenska medborgare. En av riksdagsmännen som höll denna åsikt var Säve som menade att kvinnorösträtten var en tidsfråga så länge man accepterar principen av allmän rösträtt. (Prot. 1906:48: s.100) Argument emot å andra sidan kretsade kring att kvinnor av olika anledningar inte alls var lämpade för politik eller rösträtt. En av de motståndare som framförde detta argument var Nyström som hävdade att mäns och kvinnors politiska ställning i samhället var olika och att det bevisligen historiskt varit så att männen är bättre lämpade för politiken än kvinnorna förutom i enskilda undantagsfall. (Prot. 1906:48: s.103) Utöver detta var en dominerande åsikt som framfördes av såväl anhängare och motståndare till kvinnorösträtten att männen åtminstone borde få utvidgad rösträtt först. (Prot. 1906:48; 1906:54)

6.1.2. 1908

Under våren 1908 debatterades lagda motioner för införande av kvinnorösträtt vilket återigen föll i båda kamrarna. En av ledamöterna i första kammaren hävdade i sin yrkan att ordet medborgare hade bestämd maskulin genus, något som var oförnekligt och oföränderligt. Utifrån detta borde det alltså inte vara tal om kvinnlig rösträtt över huvud taget vilket kvinnorna borde beklaga sig över lika lite som han själv beklaga sig över att inte kunna koka, sy eller föda barn. Detta uttalande återger även kvinnotidskriften *Dagny* som kritiserade hur man skrockat åt sådana oseriösa lustigheter i en riksdagsdebatt. (Prot. 1908:46: s. 25-27; *Dagny* 1908) Trots att frågan föll även i andra kammaren var tonen en annan där 15 av de 20 anföranden som fördes var för kvinnlig rösträtt och bland annat riksdagsledamot Lindh påpekade att det varken var frågan eller kvinnan, utan mannen, som inte var mogen för den kvinnliga rösträtten. (Prot. 1908:55, s. 28; *Dagny* 1908)

I juni 1908 skedde sedan den första våldsamma upptrappningen av den brittiska kvinnorösträttsrörelsens radikala flank WSPU i samband med en demonstration där kvinnor marscherade till 10 Downing Street och krävde att få träffa den ny tillträdde liberala premiärministern Asquith. När kvinnorna nekades utbröt kravaller och två kvinnor kastade stenar genom fönstren på premiärministerns bostad. Kvinnorna arresterades och dömdes till korta fängelsestraff. (Stockholms-tidningen 1908; Svenska Dagbladet 1908; Dagens Nyheter 1908) En av de stenkastande kvinnorna ska även uttalat hot om vidare eskalering och den 2 juli 1908 möts läsare av The New York Times av artikelrubriken ”EXPECT BOMBS NEXT, SAYS SUFFRAGETTE” i stora bokstäver. (NYT 1908) Svensk press tog något lättare på saken och ingen av de större svenska tidningarna skrev om hotet. Samtliga publicerade däremot artiklar med rubriker som ”Ny kvinnorrättsdemonstration i London, Våldsammare än någon föregående - Många kvinnor anhållna” (Svenska Dagbladet 1908) och ”Damer kasta sten på Asquiths hus” (Dagens Nyheter 1908) som i kortare ordalag återgav upploppen, fönsterkrossningen och hur flertalet kvinnorna anhållits.

6.1.3. 1910

I samband med LKPRs centralstyrelsemöte i Jönköping 1910 efterfrågades en statusuppdatering på kvinnorösträttsfrågan av dåvarande statsminister Arvid Lindman. På mötet presenterades Lindmans svar att någon proposition inte skulle framläggas under innevarande riksdagsperiod på grund av frågans outredda skick där tillsatt utredningen inte kunde väntas förrän nästkommande år. (LKPR 1910) Statsministern ska dessutom yttrat till LKPRs ordförande att ”kvinnorna själva icke kraftigt arbeta för sin sak” något som skapade skrivelser i bland annat Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning vilken drog paralleller till yttranden i Storbritanniens parlamentet att ”arbetarna, när de stredo för sin politiska rätt, bröto ned portarna till parlamentshuset, men kvinnorna bara krafsa litet på dem” och att de svenska rösträttskvinnorna inte borde förvåna sig att deras arbete kallades mindre kraftigt när till och med suffragetternas våldsåtgärder beskrevs som ”litet kraf”. (GHT 1910)

6.2. Svält system - Strävan efter distansering men vägran att fördöma

6.2.1. 1912

I mars 1912 utförde suffragetterna en massiv och organiserad fönsterkrossningskampanj där kvinnor krossade hundratals skyltfönster på de största gatorna runt om i London. Nyheten genererade rubriker inte minst på förstasidan av Stockholmstidningen, en av de stora svenska dagstidningarna som återgav händelsen. (Stockholmstidningen 1912-03-05) Kort därefter utgavs andra numret av LKPRs nystartade tidning *Rösträtt för kvinnor* vilken bland annat innehöll en insändare där redaktionen ombads klargöra skillnaden mellan engelska suffragister och suffragetter då detta ansågs svårt att förklara för de som var oinsatta eller ovilliga att förstå. Oro uttrycktes även att varje våldsam handling skulle ge kvinnorösträtts motståndare nya vapen. Redaktionens svar redogjorde

tydligt för skillnaderna mellan engelska NUWSS och WSPU gällande strategier samt förklarade hur endast NUWSS var ansluten till den internationella kvinnorösträttsalliansen vilken nyligen haft rösträttskongress i Stockholm där engelska representanter närvarat. Artikeln avslutades med att citera NUWSS ledaren Millicent Fawcett som inför engelska politiker framfört att ”Blir det klart, att de önskade reformerna kunna nås med vanliga konstitutionella medel, skola våldsamheterna upphöra”. (RfK 1912:nr2) Redan här kan de svenska kvinnorösträttsrörelsen och LKPRs vilja att tydligt klargöra skillnaden mellan sig själva och den radikala flanken våldsanvändande suffragetter urskiljas. Valet att lyfta Fawcetts citat är också intressant då detta signalerar att LKPR och den svenska rörelsen tidigt antog förhållningssättet att utmåla suffragetternas våld som i bästa fall meningslöst, i värsta fall kontraproduktivt. Enligt Haines (2013) är det dock oklart huruvida det citerade påståendet skulle stämt eller om reformer även skulle vara delvis just resultatet av våld där en ”positive radical flank effect” gjort att de moderatas förhandlingsposition förändras, ett perspektiv både NUWSS och LKPR verkar valt att förneka. Detta förnekande skulle kunna vara strategiskt då erkännandet av ett sådant samband skulle göra att även politiker behövde erkänna denna utpressningsfaktor och riskera att dessa då sätter sig på tvären.

Tidningsnumret innehöll även en intervjuartikel med en mindre militant engelsk suffragett som tog avstånd från våldet med samtidigt uttryckte hur suffragetterna ännu inte närmast sig det våld männen utövade i kampen för sina politiska rättigheter när de brände ner Nottingham Castle. Hon framförde även hur just den jämförelsen använts av engelska politiker för att offentligt visa på hur kvinnorna ”icke ägde samma livliga önskan att få rösträtt som männen, därför att denna önskan ännu icke tagit sig våldsamma uttryck” och att suffragetternas våld endast kunde ses som ett svar på denna utmaning. (RfK 1912:nr2)

I samma veva skrev författaren och rösträttskvinnan Elin Wägner en lång artikel som publiceras i Dagens Nyheter där hon gick till suffragetternas försvar. I artikeln står bland annat att ”För att afgöra om suffragetterna skadat eller gagnat

rösträttssaken bör man vara helt och hållet opartisk och bör vidare noga känna Englands historia, dess sociala förhållanden, den politiska situationen, parlamentets arbetsmaskineri, spelet bakom kulisserna, suffragetternas resurser och till slut den engelska folksjälens. Och med allt detta kan man ännu endast komma med hypoteser”. (Wägner 1912) Wägner påpekar här avsaknaden av precis det som Blok (2001: 106) menar är essentiellt för att förstå våld och som alljämt går förlorat i journalistiken, vikten av kontexten. Wägner tar även ytterligare spjörn i pressens missvisande skildring av suffragetterna som hysteriska och våldet som irrationellt och meningslöst genom att redogöra för hur WSPUs fleråriga, lojala och ihärdiga arbete grundat i ”kallblodig beräkning” inte skulle vara särskilt typiskt för hysteriska kvinnor. Artikeln påpekar hur militanta protestformer och politiskt våld har ”gammal tradition” i England och även hon lyfter tillfället då en medlem av Englands parlament ”nyligen tillvitade suffragetterna att de icke visat samma nit att vinna rösträtt som de män hvilka brände Nottingham Castle” och menar att även om detta uttalande sannolikt endast var ett cyniskt hån av suffragetterna och den kvinnliga rösträttsfrågan är det ändå talande för det engelska åskådningssättet av politiskt våld. Wägner avslutar sedan artikeln med att hänvisa till vad hon anser ett fruktansvärt bemötande, från såväl den engelska staten som allmänheten, i rösträttsfrågan och menar att följden då naturligtvis blir att ”äfvén milda och fredliga kvinnor bli stridande suffragetter”. (Wägner 1912) Wägner lägger på så vis ansvaret för suffragetternas radikaliserings och våld på politikerna. Vidare tolkning av detta uttalande skulle även innebära att de svenska rösträttskvinnor vilka utmärkts som just milda och fredliga skulle kunna radikaliserats till våldsbenägna ”stridande suffragetter” under andra omständigheter.

Wägners artikel väckte även respons och debatt i andra dagstidningar, däribland Aftonbladet, som sökte flera framstående rösträttskvinnor för att få deras åsikter och kommentarer på artikeln. Av de som tillfrågades var LKPRs ordförande Anna Whitlock otillgänglig och viceordförande Signe Bergman avböjde kommentera den specifika artikeln men hänvisade till *Rösträtt för kvinnor* för LKPRs

ståndpunkt i suffragett-frågan. Till sist tillfrågades även Anna Lindhagen, ordförande för Stockholmsföreningen för kvinnans politiska rösträtt. Lindhagen ville inte heller kommentera Wagners artikel specifik då hon vid det laget endast flyktigt läst den men uttryckte att det glädde henne att någon uttalat försvar för suffragetterna. (Aftonbladet 1912-03-26) Utifrån detta kan en viss försiktighet i officiella uttalanden kring suffragetterna märkas även om flera av rösträttskvinnorna uppenbarligen privat kände solidaritet.

I april 1912 lades ett nytt lagförslag om kvinnlig rösträtt fram till riksdagen genom en proposition. Dagens Nyheter rapporterade hur åhörarläktarna var fullsatta av kvinnor som med ”kallt blod och lugna nerver” följde riksdagsdebatten. (Dagens Nyheter 1912) De svenska rösträttskvinnorna framställs här som lugna, rimliga och tålmodiga, en beskrivning som bygger på undermedveten jämförelse med något annat. Suffragetternas blotta existens var på så vis tacksam för LKPR. Även detta förslag kom dock att röstas ned av första kammaren, denna gång med 86 röster mot 58, en ökning med 35 röster till förmån för kvinnlig rösträtt gentemot året innan. Liknande utveckling observerades i andra kammaren där antalet röster ökat med 20 jämfört med året innan. Debatten uppges dock ha pågått längre än förväntat. Både lämplighetsskäl och rättfärdighetsskäl debatterades i första kammaren där flera riksdagsmän lade mycket tid och energi på att diskutera eventuella politiska konsekvenser av kvinnorösträtten som exempel på varför det skulle vara varken lämpligt eller rättfärdigt medan andra menade att dessa förödande politiska verkningar i så fall borde varit synliga i de länder som länge haft kvinnlig rösträtt. (Prot. 1912:37; Stockholmskällan 2)

Den 18 juli 1912 eskalerade de brittiska suffragetternas våld ytterligare. Rösträttskvinnorna i WSPU bedömdes vid detta lag så våldsamma att premiärministern inför besök i Dublin tilldelades extra beskydd och resplaner ändrades i hemlighet för att undvika attacker. Trots detta möttes läsare av svenska dagstidningar dagarna efter av rubriker som ”Fräcka attentat mot

premiärministern”, ”Yxkastning och mordbrandsförsök” (GHT 1912), ”De ’ädla suffragetternas’ senaste taktik” (Stockholmsstidningen 1912-07) och ”Suffragettvanvett tilltar” (Aftonbladet 1912-07). Artiklarna beskrev hur kvinnorna startat en brand i Theatre Royal där Asquith talade samt hur en suffragett slungat en yxa in i det öppna fordon premiärministern färdats i, yxan ska ha träffat och lindrigt skadat underhusledamoten Redmond, som rest tillsammans med Asquith. LKPRs nästkommande nummer av *Rösträtt för kvinnor* kom att innefatta en artikel med rubriken ”En vädjan till de engelska suffragetterna” som återgav öppna brev och kommentarer från NUWSS och anhängare till den engelska rösträttsrörelsen med vädjan att upphöra med de våldsamma strategierna då de ansågs endast skada rörelsen. (RfK 1912:nr11) Genom återpublicering och framhävande av dessa ställningstaganden mot suffragetterna visar även LKPR en vilja att distansera sig från våldshandlingarna och en oro för vad Haines (2013) benämner som ”negative radikal flank effects”.

I december samma år publicerade *Rösträtt för kvinnor* en artikel med intervjuer med både NUWSS ledaren Millicent Fawcett och WSPU ledaren Emmeline Pankhurst. Trots att artikeln betonar LKPRs likhet och gemensamma grund med moderata NUWSS visas även förståelse för suffragetterna i radikala WSPU och deras våldsamma strategier, återigen uttalades inget tydligt fördömande. Artikelförfattaren var däremot noggrann med att inte uttrycka stöd eller acceptans över själva våldet. Artikeln avslutades med att beskriva hur WSPU sedan intervjun eskalerat ytterligare och hur Pankhurst bland annat öppet predikat revolt på ett suffragett-möte i Albert Hall. (RfK 1912:nr19) Även där förståelse uttrycks läggs flertalet brasklappar in för att inte skapa eller bidra till association mellan organisationerna i de olika länderna. Exempelvis betonas att mötet i Albert Hall skedde efter intervjun med största sannolikhet för att undvika att kritiseras för association med någon ansvarig för uppvigling.

6.2.2. 1913

I februari 1913 anordnade Stockholmsföreningen för kvinnans politiska rösträtt kvinnorösträttsmöte i Viktoriasalen. Omkring 400 personer deltog på mötet där två engelska föredragshållare diskuterade suffragetterna och våldstaktikerna. Mötet var ett av flera med LKPR eller svenska rösträttskvinnor som övervakades av polis enligt den så kallade munkorgslagen genom vilken polisen systematiskt övervakade politiska möten för uppvigling och uppmaning till våld mot person eller egendom. Den övergripande åsikten som framfördes på mötet var att suffragetternas våldsamma strategier inte borde implementeras i Sverige men ansågs lämpliga och effektiva i den engelska kontexten. (LUs bet 1889:LU57; Stockholmskällan 3; Stockholmskällan 4; Johansson 2020) Mötets första talare uttryckte hur våld varit alldeles nödvändigt för att vinna gehör samt att den ”stridande delen” av Englands kvinnorösträttsrörelse varit de som drivit frågan mest framåt. Även på detta möte vädrades åsikter i linje med tidigare nämnda argument framförda av Elin Wägner att kvinnorna endast tagit ett blad ur männens bok, och att enda skillnaden mellan de två är att kvinnornas kamp ännu inte tagit något människoliv. (Stockholmskällan 3) Detta uttalande skulle kunna tolkas som att en våldsammare kvinnorösträttsrörelse är en naturlig följd av en våldsammare arbetarrörelse och förhalad eller förtryckt kvinnorösträtt.

Nästa talare uttryckte att det var på grund av att männen i Sverige generellt kunde anses ”hyggligare” mot de svenska kvinnorna än vad som var fallet i England och att det därför vore osannolikt att de svenska kvinnorna skulle vidta samma våldsamma åtgärder. (Stockholmskällan 3) Ett uttalande som öppnar dörren för frågan om vad skulle hända om männen slutade anses ”hyggliga”. Talaren avslutade därefter med att uppmuntra alla närvarande vid mötet att i fortsättningen följa suffragetternas kamp i England med mer sympati och förståelse. (Stockholmskällan 3) Vid jämförande av dessa uttalanden på mindre sammankomster medlemmar sinsemellan och de som framförs av LKPR utåt genom *Rösträtt för kvinnor* kan vissa skillnader i förhållningen till suffragetterna

och våldet upptäckas där solidaritet, förståelse och empati uttrycks mycket försiktigt utåt men i högre grad på medlemsmöten och mindre sammankomster.

Dagen efter mötet i Viktoriasalen skedde ytterligare ett uppmärksammat våldsdåd av suffragetterna där två bomber placerats i politikern Lloyd Georges hus. Huset stod obebott och ingen människa kom till skada men stora delar av byggnaden förstördes. Svenska dagstidningar återgav händelseutvecklingen samt hur Emmeline Pankhurst i ett tal tagit på sig ansvaret för bombningen samt hävdade att de bara ”sprängde ministrars hus i luften för att väcka upp dem”. (Arbetet 1913; GHT 1913-02) I Svenska Dagbladet publicerades karikatyrer av suffragetter som med bomber jagar politiker med bildtexten ”Englands söta suffragetter nu med bomber gå till strid för vad ädelt, sant och rätt är. Nog blir ordning, lugn och frid i den nya kvinnostaten”. (Svenska Dagbladet 1913)

6.3. Klarar kvinnan politiken och klarar politiken kvinnan?

6.3.1. 1913

Under sommaren 1913 argumenterade bland annat den konservativa tidningen Nya Dagligt Allehanda för varför kvinnlig rösträtt var olämpligt. Argumenten grundas framförallt i bilden av manligt och kvinnligt i relation till politiken och artikeln påpekade att ”det är kvinnans skyldighet att först och främst vara kvinna, liksom det är mannens plikt att först och främst vara man”. Man hävdade att skulle kvinnan erhålla rösträtt skulle detta vara att erkänna att det inte är ”kvinnan såsom kvinna” utan ”kvinnan såsom politisk mötestalare” som är staten till största gagn. (Stockholmskällan 5) Liksom rösträtt och politiskt engagemang associeras våld med maskulinitet. Att suffragetterna använde sig av just en annan manligt kodad handling, det vill säga våld, för att uppnå rösträtten var symbolisk såväl som praktisk. (Blok 2001) Suffragetternas våld kan här ses som bidragande till att omforma och omdefiniera kvinnan som politisk. Det luckrade upp barriärer

mellan kvinnan och politiken och tillät henne att synas i övervägande manliga sammanhang och utgjorde ett steg mot att se kvinnan som en politisk aktör. Genom att anamma männens våld visar sig kvinnorna ”kompetenta” och lämpade för mannens arena, politiken och politisk rösträtt på samma villkor som han själv.

Många var rösterna som uttryckte denna rädsla att kvinnorösträtten skulle ta ifrån kvinnan kvinnligheten och att hemlivet skulle drabbas. LKPR tog istället spjärn mot detta, och framhöll att kvinnor borde erhålla rösträtten just på grund av sina kvinnliga och moderliga erfarenheter och egenskaper. (Stockholmskällan 5; Rönnbäck 2005) Detta kan ses som ett tydligt försök att frambringe en ”positive radical flank effect” genom att distansera sig från de våldsamma okvinnliga suffragetterna och motbevisa dessa argument samtidigt som de undermedvetet tjänar på att kvinnor som suffragetterna bryter upp normerna kring kvinnans roll i det politiska. Samtidigt uttryckte dock konservativa riksdagsmän oro för att staten skulle feminiseras i och med införande av kvinnlig rösträtt. (Rönnbäck 2005) Även här fungerade suffragetternas våldsanvändning i symbolisk mening för att visa att kvinnorna kunde taga plats och föra sig på mannens arena till samma villkor som han själv. Då WSPU stod för våldet vilket LKPR kunde distansera sig ifrån skapades en möjlighet för den svenska rösträttsrörelsen att ha kakan och äta den också genom att i princip kunna bemöta båda dessa argument samtidigt.

Den 1 oktober 1913 tog den svenska kvinnorösträttsrörelsen sitt tydligaste steg i en radikalare riktning när Sylvia Pankhurst höll föredrag i Göteborg. Även för medlemmar och anhängare till den svenska kvinnorösträttsrörelsen var besöket kontroversiellt och Frigga Carlberg, ledande aktör inom LKPR och en av få som offentligt stöttade suffragetterna, som bokade Pankhurst gjorde detta privat då LKPR inte ville stå för eller associeras med ett föredrag av en brittisk suffragett, än mindre en av grundarna och nyckelaktörerna. Flera av LKPRs lokalföreningar tog aktivt avstånd från händelsen. Detta till trots var gamla högskolans aula i Göteborg fullsatt. Även detta föredrag övervakades av polis i relation till munkorgslagen och poliskammararens protokoll återger hur Pankhurst spenderade

stora delar av talet att förklara vikten av kvinnlig rösträtt där hon menade att de som kritiserade suffragetternas våld och militanta metoder inte förstod vikten av frågan eller situationen i Storbritannien. (GöteborgsPoliskammare 1913; Johansson 2020)

Mycket av Pankhurst tal föll i linje med åsikter framförda av Elin Wägner och LKPRs talare på medlemsmöten. Pankhurst förespråkade inte nödvändigtvis suffragetternas metoder utan framförde att det var upp till varje enskilt lands rörelse att själva avgöra utifrån sin kontext och sitt politiska motstånd vad som var en lämplig strategi. Med det sagt hävdade hon lämpligheten i suffragetternas metoder just i Storbritannien. Hon påpekade hur kampen pågått sedan 1865 utan framgång och refererade till brittiska politikern Gladstones citat att ”Women will not get the vote until she marches through the London streets.” (GöteborgsPoliskammare 1913: 433) något kvinnorna i Storbritannien gjort i årtal utan att erhålla rösträtten. Pankhurst beskrev vidare hur den engelska staten var som en mur och då de vägra lyssna till protester var det enda sättet att bräcka muren, genom WSPUs slagord ”Deeds, not words”. (GöteborgsPoliskammare 1913: 422) Våldet visas här ha en instrumentell funktion där det ger praktiska vinningar vilket i detta fall utgörs av åstadkommande av en så kallad kris som tvingar staten hantera våldet, och därmed frågan. (Blok 2001; Haines 2013) Vidare menade Pankhurst att få ifrågasatt män som kämpat för frihet och politiska rättigheter med samma metoder, att de då till och med skulle ansetts milda strategier. (GöteborgsPoliskammare 1913: 421) Denna betoning på hur suffragetterna jämför sig med männen och endast tillgripit samma strategier visar på den symboliska meningen av våldet att bryta sig in på männens arena med männens egna metoder.

Pressen skriverier om föredraget lät inte vänta på sig. Göteborgs Aftonblad beskrev bland annat hur Pankhurst efter ett välkomnande av Carlberg ”vigt hoppar upp i katedern. Vi måste verkligen erkänna att hon var söt, mycket söt och att hon talade som en hel karl”. Denna beskrivning av Pankhurst utseende i kombination

med ordvalet att hon talade som en hel karl visar på samhällets svårighet att placera suffragetterna i de bekvämt etablerade man och kvinna facken. Pankhurst tal och det hon talar om, våld och politik, får henne att framstå som ”en hel karl” något som uppenbart krockar med artikelförfattarnas bild av kvinnor. Artikeln fortsätter med att beskriva hur de mera hetlevrade svenska rösträttskvinnorna tros blivit besvikna när de inledningsvis hört hur de skulle ”gå miste om en efterlängtd lektion i ’militant tactics’” men att lektionen ej uteblev trots allt. Man kritiserade även Carlberg som ansågs försvara suffragetternas våld. Artikelförfattarna ägnade för övrigt mycket utrymme åt att försöka diskreditera diverse argument i Pankhursts tal om varför kvinnlig rösträtt skulle vara viktigt innan den avslutades med att återge hur Carlberg inte höll något avslutningstal utan istället omfamnade Pankhurst vilket sades ”bättre än något symboliserade det nya ’brödrskapet’ mellan svenska och engelska suffragetter” och att ”Det gäller tydligen nu att vara på sin vakt. Det är nog bäst att vänta med att sätta in innanfönster - för besparingens skull.” (Göteborgs Aftonblad 1913) En annan Göteborgs-baserad dagstidning skrev att man i Sverige i stort sett är överens om att förhållning av kvinnorösträttsfrågan ”blott kan vara till skada”. Denna artikelförfattaren erkände sig även till viss grad omvänd av Pankhursts tal och uppger hur denne innan talet var övertygad om att de engelska suffragetterna endast utgjorde ett ”tidsfördriv för hysteriska överklassfruntimmer” men att det efter föredraget blev tydligt att åtminstone rörelsens ”frambärare har allvarligare motiv”. (GHT 1913-10-02) Talet visade alltså våldets instrumentella aspekt till den grad att även motståndare fick sin bild av det som irrationellt och meningslöst omställd. Detsamma gällde bilden av kvinnan som till högre grad än innan framstod som en politiskt medveten aktör.

6.3.2. 1914

I juni 1914 genererade suffragetternas senaste bombning rubriker och långa artiklar. Bomber placerades i Westminster Abbey och ska ha varit så kraftfulla att de gett effekt likt en jordbävning och både hörts och känts ända till Westminster

Bridge och det närliggande parlamentshuset. De svenska dagstidningarna beskrev inte bara händelsen utan knöt även samman det med rapportering om hur museer stängs för att ”skyddas från” suffragetterna och kvinnorösträttsfrågans behandling i engelska underhuset. (Aftonbladet 1914; GHT 1914) Dessa våldsammare aktioner väckte kritik även bland anhängare till kvinnorösträtten i både Storbritannien och Sverige. Man menade att våldet gav hela rörelsen dåligt anseende och gjorde det omöjligt för politiker att gå dem till mötes. (RfK 1912:nr11; 1913:nr13/14) Tydliga exempel på ”negative radical flank effects”. Genom att betona och utnyttja motsättningar inom rörelsen och distansera sig från de radikala metoderna kan moderata, i detta fall LKPR, istället framkalla eller öka chanserna för en ”positive radical flank effects” vilken tydligare och effektivare framhäver den moderata rörelsen som en attraktiv samarbetspartner för politiker. (Haines 2013; McCammon — Bergner — Arch 2015: 171) LKPR var mycket noggranna med att aldrig officiellt uttrycka stöd eller samhörighet med suffragetterna och hävdade istället kontinuerligt sin likhet med den moderata organisationen NUWSS och deras fredliga metoder. (RfK 1912:nr2; 1913:nr13/14; 1916:nr13) För denna taktik fick de svenska rösträttskvinnorna uppenbarligen gehör då just denna betoning på särskiljning gjordes även av politiker för kvinnlig rösträtt i riksdagsdebatten senare 1914.

I augusti hade riksdagen återigen debatt om kvinnorösträtten. Hellberg, en av ledamöterna i första kammaren som lagt en av motionerna för kvinnorösträtt under behandling talade om de engelska suffragetterna både i debatten och i den framlagda motionen. Han menade att förklaringen till våldet låg i en ”bakomliggande manlig brutalitet” och visade medhåll för att våldet skulle vara ett resultat av de politiska motståndet och behandlingen av frågan. Vidare hänvisade han till en svensk rösträttskvinnas artikel i samband med internationella rösträttsalliansens centralkommittémöte vilken beskrev förändringarna i attityd och uppmärksamhet för kvinnorösträttsfrågan i Storbritannien. (Prot. 1914:59: s. 24-25) Händelseutvecklingen och det ökade intresset i England som WSPU i allra högsta grad var bidragande, om inte ansågs primärt ansvariga för, används i

riksdagsdebatten och lagda motioner som argument för att det var dags för Sverige att ta frågan på allvar och rösta för kvinnorösträtten. Hellberg bemötte även argument om nödvändigt fokus på försvaret inför kriget med att en nationell enhet vore av största intresse ur försvarssynvinkel. (Prot. 1914:59: s. 24-25) Man framhävde på så vis risken av konflikt, vilken bevisligen skulle kunna ta våldsamma uttryck, inom landet som en anledning att införa kvinnlig rösträtt. Andra motargument som fördes fokuserade på att inte alla kvinnor önskade rösträtt. I samband med motionerna hade en röstpetition med 350 000 underskrifter för kvinnlig rösträtt lämnats in, detta hindrade dock inte dessa argument. (Prot. 1914:59: s. 20-21, 31-32)

Andra riksdagsmän, däribland Skarstedt, betonade hur ”I 12 år ha tusentals kvinnor i vårt land fört en fläckfri och vacker kamp för sin sak.” och att ”Intet land kan uppvisa en lojalare och värdigare rösträttsstrid”. (Prot. 1914:59: s. 30-31) Detta argument och bilden av den svenska fläckfria och vackra kampen blir extra påtagligt med de våldsamma suffragetterna som allas referenspunkt vilken skapar en ”positive radikal flank effect”. (Haines 2013) Ytterligare en som yrkade på bifall för den kvinnliga rösträtten var Hasselrot som höll ett långt tal där han betonade hur kvinnan på diverse sätt visat sig mogen och lämpad för rösträtten varav en sådan anledning var hur själva kampen skötts med ”sans” och ”takt”. Suffragetternas existens och den svenska rörelsens distansering och aktiva beslut att gestalta motsatsen till dessa ledde till möjligheten att använda avhållsamhet från våld som ett exempel på kompetens och mogenhet för politiskt ansvar. I ytterligare förstärkning av denna tolkning avslutade Hasselrot sitt anförande genom att säga att ”Här är icke fråga om hotande, hojtande suffragetter, utan om bedjande kvinnor”. (Prot. 1914:59: s. 35) Flera av argumenten för kvinnorösträtten utgår alltså här ifrån framställandet av Sveriges kvinnorösträttsrörelse som beundransvärd och därmed ”värdig” rösträtten där riksdagsmännen både explicit och implicit jämför dem med suffragetterna. Däremot hörs inga som enligt rörelsens farhågor använder suffragetterna för att diskreditera den svenska rörelsen utan suffragetterna används endast i riksdagen

som argument och exempel av de för kvinnlig rösträtt. LKPRs taktik att distansera sig har på så vis fungerat och risken för en ”negative radikal flank effect” verkar ha trumfats av en ”positive radikal flank effect”.

6.4. Vill högern ha fred eller våldsamheter?

6.4.1. 1915

Första världskrigets utbrott påverkade även den svenska kvinnorösträttsrörelsen, om än inte på samma sätt som i Storbritannien. De svenska kvinnorna och LKPR tog sin image som kvinnliga kvinnor med ett starkt band till fred på största allvar, något som snarare förstärktes av kriget, och gjorde fred till en kvinnofråga sammankopplad med rösträtten. I januari bildades Centralkommittén för kvinnornas fredsmöten, av bland annat LKPRs ordförande Anna Whitlock, vilken introducerade bland annat Kvinnornas fredssöndag. Även det svenska deltagandet i Internationella Kvinnokongressen i Haag 1915 där fredsfrågan behandlades hade starka associationer till kvinnorösträttsrörelsen där både kommittén ansvarig för planerandet och de svenska delegaterna innefattade flera ledande rösträttskvinnor och LKPR medlemmar, inte minst viceordförande Signe Bergman och tidigare nämna Elin Wägner. (GöteborgsUniversitetsbibliotek 3) Det nummer av *Rösträtt för kvinnor* som utgavs efter kvinnornas fredssöndag innefattade artiklar som i stort sett uteslutande handlade om kvinnors roll och arbete för fred. I numret beskrevs både fredssöndagen och kvinnornas deltagande i kongressen i Haag samt lokala möten och föredrag kopplade till dessa anordnade av rösträttskvinnorna. Sveriges kvinnor beskrevs bland annat inneha en ”allvarlig fredsvilja” och önskan att genom sin rösträtt bidra till ett slut på ”blodsutgjutelsen”. (RfK 1915:nr14; GöteborgsUniversitetsbibliotek 3) LKPR använde narrativet om kvinnan och freden som sammankopplade i sina kampanjer för att motivera vikten av kvinnlig rösträtt. Styrkan av dessa argument kan även tänkas öka i relation till en radikal flank vilken kunde gestalta våldet och fungera som en motpart att konstruera sin identitet till. Även partiledare för Liberala samlingspartiet och tidigare

statsminister Karl Staaff framförde dessa argument i ett föredrag som sammanföll med kvinnornas fredssöndag där han uttryckte kvinnlig rösträtt inte bara skulle vara rättvist utan dessutom skulle tillföra värdefulla insatser för staten och stadslivet. (RFK 1915:nr14)

6.4.2. 1917

Den 5 juni i samband med riksdagens behandling av Hjalmar Brantings interpellation rörande en författningsrevision för allmän och lika rösträtt samlades tiotusentals kvinnor och män för en stor demonstration på Gustav Adolfs torg. Våldsamheter bröt ut när ridande polis angrep demonstranterna med sablar i vad som kom att kallas Blodbadet på Gustav Adolfs torg. (Stockholmskällan 6; Stockholmskällan 7; Stockholmskällan 8) Dessa våldsamheter i samband med arbetarrörelsen kan ha gjort politiker oroliga för fler uppror, även från kvinnorna, något de kanske inte skulle oroat sig för hade inte suffragetterna tagit till våld och därigenom bevisat att kvinnor som förvägras rösträtt kan vara våldsamma. Om brittiska WSPU allierades med arbetarrörelsen och tog till samma taktiker, varför skulle inte kvinnorna i Sverige kunna göra det. Denna osäkerhet och underliggande oro blev säkerligen endast påtagligare då kvinnorösträtten knöts samman politiskt med arbetarrörelsen i författningsrevisionen.

6.4.3. 1918

Under 1918 började det återhållsamma uppträdandet och tålmodet hos både rösträttskvinnorna och dess anhängare i riksdagen att tryta och tonen mot högermännen i första kammaren som stoppat frågan år efter år skärptes. (Rönnbäck 2005) De svenska rösträttskvinnorna behövde däremot inte aktivt hota om våld då blotta existensen av en tidigare radikal kvinnorösträttsrörelse var hot nog särskilt i kombination med de nya utbrotten av oroligheter i samband med arbetarrörelsen.

Flera liberala, frisinna och socialdemokratiska tidningar, däribland Dagens Nyheter, beskrev inför riksdagsbeslutet i kvinnorösträttsfrågan våren 1918 hur högern inte längre hade några principiella argument men vägrade ge vika eftersom de menade att en sådan eftergift krävde en motprestation. Både press och politiker påpekade det befängda och orimliga i detta då högern som sagt saknade signifikanta motargument. Man framförde även hur kvinnorösträtten utgjorde en rättighet och inte en partipolitisk fråga, därmed vore det dumheter att kräva någon eftergift tillbaka för att godkänna frågan. (Dagens Nyheter 1918; Prot. 1918:27) Samma argument ekade ännu högre i dagstidningarna efter högerdominerade första kammarens avslag av frågan, med 62 röster mot 36, några dagar senare trots godkännande med stor majoritet, 120 röster för och 49 emot, i andra kammaren. (GHT 1918; Arbetet 1918; Göteborgs Aftonblad 1918) Flera av de stora dagstidningarna publicerade i samband med riksdagsdebatten även artiklar om riksdagsledamot och partiledare för Sveriges socialdemokratiska arbetarparti Brantings ”hot” mot högern där han i debatten uttryckt hur utomparlamentariska medel kan komma att bli aktuella ”när folkets representanter inte vilja följa dess vägar”. (Aftonbladet 1918; Svenska Dagbladet 1918; Göteborgs Aftonblad 1918)

Debatten i första kammaren kan sammanfattas som att anhängare till kvinnorösträtten påpekade hur högern saknade principiella skäl att neka kvinnorösträtten medan högern hävdade sig visst ha dessa och därefter återupprepa gamla inte längre gångbara principiella argument. Riksdagsledamot Löfgren påpekade detta och menade att ”Dessa ’principskäl’, som hämtats ur föreställningen, att den obestriddliga väsenskillnad mellan man och kvinna skulle — enligt en version — göra kvinnan av naturen alldeles obekvämlig för rösträtten eller — enligt en annan version — rösträtten alltför obekvämlig för kvinnan — dessa negativa spekulationer ha uppenbarligen vid detta laget slagit ihjäl varandra och i alla händelser icke levat upp i högerns reservation”. (Prot. 1918:27: s.24) Utöver detta citerade Löfgren rösträttskvinna Ellen Keys uttalande att ”Bakom detta krav stå nu minst en halv miljon målmedvetna svenska kvinnor ur alla partier. I

allas deras namn kan jag försäkra, att om rösträtten nu avslås, kommer det att i samhällets djup som på dess höjder hos kvinnorna skapa en stämning, som politisk klokhet om ej annat borde hindra högern att framkalla”. (Prot. 1918:27: s. 31) Detta skulle absolut kunna tolkas som ett hot om inte åtminstone en betydligt skärpt ton.

En annan riksdagsman för kvinnlig rösträtt, Mannheimer, framhöll i sitt yrkande hur kvinnorösträtten visats ha starkt folkligt stöd och ifrågasatte hur högern i första kammaren under sådana förhållanden kan tro att deras motstånd kan skapa något annat än förhållning av frågan och förbittring av folket samt ”framkalla tankar på botåtgärder för att sätta makt mot makt att, med ett ord, det betyder strid och splittring i en tid då man borde göra allt för att undvika detta”. (Prot. 1918:27: s.40) Endast en ledamot, Clason, motsatte sig dessa skärpta påståenden av mer eller mindre underliggande hot. Han sade sig tvivla på att på att kvinnorösträtten vore en ”sådan livsfråga för vårt folk, att man för dess lösning skulle behöva tillgripa sådana medel” och hävdade att ”folkstämningen i själva verket är ganska ljum för denna fråga”. (Prot. 1918:27: s.58)

Även i andra kammaren tog debatten en liknande ton, där framförallt under ledning av Branting, vars uttalande kom att fastna i dagstidningarnas rubriker. Branting talade om hur dröjsmål resulterat i oroligheter i Sverige tidigare när arbetarklassen krävt rösträtt och att även om man hoppas att man inte återigen ska behöva tillgripa dessa medel förstår ju var och en att ”ju längre motståndet drives mot de krav, som erkänns såsom rättfärdiga runt om i landet, desto mera framtvings bland massorna tanken på att sådana extra-parlamentariska åtgärder ändå komma till sist att behöva tillgripas emot de oresonliga. Jag vill hoppas, att högern ändå också läser sin historia, att den ser till, att den icke driver sitt motstånd över den gräns, till viken den redan har nått.” Han avslutade sedan sitt utlåtande med att säga att Sverige lyckligtvis är så långt komman i frågan att fortsatt motstånd inte kan hålla i längden och utgör störst fara för högern själv. (Prot. 1918:44: s.75-76) Även om högern i debatten ifrågasatte dessa ”hot” verkar

det onekligen som de haft effekt på åtminstone en tillräcklig andel av riksdagsmännen.

Den 17 december kallades en urtima riksdag för författningsfrågan, där den kvinnliga rösträtten var en av flera stora punkter inkluderade. Liksom de senaste fem gångerna på senare år fick förslaget innehållande kvinnorösträtt bifall i andra kammaren, denna gång efter en mild men långdragen debatt kring framförallt fullmakter och åldersgränser. I första kammaren talades och klagades mycket om de oroligheter som föranlett den extrainsatta riksdagen och vad högern beskrev som den ihopastade kompromissen utskottsförslaget utgjorde. (Prot. 1918:10; 1918:11; 1918:17; 1918:18; FiraDemokratin) En av de riksdagsledamöter som ställde sig mest kritisk till kompromissen var Aaby Ericsson. Efter mycket beklagande över hur kompromissen kommit till i utskottet under förhastande omständigheter hävdade han att det var resultatet av ett tryckt utrikespolitiskt läge samt tryck från regeringsmedlemmar vilka ”har från deras eget håll försäkrats, att det ingalunda vore meningen att hota med våld och oroligheter. Man har dock sagt: om icke högern, om ej högern etc., så kommer det och det att inträffa och det blir svårt att upprätthålla ordningen etc.”. Han refererade därefter till de arbetardemonstrationer i Göteborg och Stockholm vilka samlat upp mot 20 000 och menade att allt detta pressat högern till ett godkännande av författningsrevisionen. (Prot. 1918:10: s.19-20) Dessa uttalanden och beklaganden om omständigheterna kring kompromissen för författningsrevisionen var dock inte mer än uppgivet jämmer från kvinnorösträttens motståndare som till slut var tvungna att bekänna sig besegrade.

7. Slutsats

Denna uppsats har, med hjälp av Blok och Haines teorier, undersökt våldets roll i den svenska kampen för kvinnlig rösträtt genom att ta ett större perspektiv på kvinnorösträttskampen och studera effekterna av våldsanvändning av suffragetterna, den radikala flanken i Storbritannien, på den svenska debatten i upptrappningen till beslutet att genomföra allmän och lika rösträtt år 1918. Uppsatsen har genom en fallstudie med tidslinje-perspektiv över åren 1906-1918, med nedslag vid händelser och uttalanden i samband med händelser kopplade till kvinnorösträtten som på olika sätt förhåller sig till våld, urskiljt och analyserat förändringar i debatten. Utifrån detta har sedan slutsatser kring våldets roll för dessa förändringar dragits.

Hypotesen utifrån Blok och Haines teorier är att våld kan ses ha en indirekt påverkan även i fall som annars anses varit genomgående fredliga vilket även resultatet indikerar. Studien visar hur den brittiska kvinnorösträttsrörelsens våldsanvändande radikal flank fyllde denna funktion även för den svenska kvinnorösträttsrörelsen när Sverige analyseras med uppsatsens omvärldsperspektiv. Det fanns därmed inget behov av våld eller en radikal flank inom Sverige eftersom den svenska rörelsen kunde dra nytta av och tillskansa sig de fördelar som associeras med Haines (2013) ”positive radical flank effects” samt undvika de nackdelar som associeras med ”negative radical flank effects” genom andrahands-kontakt och förhållande till det våld de brittiska suffragetterna representerade. Våld kan därmed genom denna radikala flank observeras ha följande roller och funktioner inom den svenska debatten för kvinnlig rösträtt:

- 1) Bidrog till ökat intresse och uppmärksamhet för den politiska frågan. Suffragetternas våld drog ögon till rubriker och skapade diskussioner även i Sverige.

- 2) Hjälpte särskilja och framställa den svenska rörelsen och LKPR som rimlig, lämplig och attraktiv för politiskt samarbete. Suffragetterna kunde användas som motpol för LKPR och den svenska kvinnorösträttsrörelsen att konstruera sin identitet utifrån samt som referenspunkt i debatten.
- 3) Bidrog till att den gamla bilden av kvinnan försvagades och hon erkändes mer och mer som politisk agent och därmed visade sig lämpad även för den mansdominerade politiska arenan och rösträtten.
- 4) Fungerade som ett kraftfullt och trovärdigt hot om eskalering skulle frågan förhalas allt för länge, särskilt då flera inom Sveriges kvinnorösträttsrörelse ansåg våldet vara en förståelig och befogad konsekvens av utdraget politiskt motstånd. Suffragetterna agerade på så vis som avskräckande vilket förstärkte politikernas oro för våldsamheter då det redan var oroligheter i samband med arbetarrörelsen.
- 5) Höll en utpressningsfaktor genom skapandet av så kallade kriser vilka tvingade politiker att hantera situationen. Kostnaden för motstånd i frågan drevs upp och makthavare pressades till en lösning. I Sveriges och LKPRs fall utgjorde det en stor fördel att denna utpressning var indirekt snarare än direkt och att utpressaren, den radikala flanken, och den man behövde ge vika för, den svenska rösträttsrörelsen, inte var densamma utan till och med hade ett extra steg i distanseringen.

Ytterligare ett resultat som observerades var hur debattens förhållning till våldet, framförallt för LKPR och den svenska rösträttsrörelsens sida, skiljde sig beroende på om uttalandena riktade sig inåt, det vill säga medlemmar och anhängare sinsemellan, eller utåt till allmänheten eller pressen.

Målet med undersökningen är inte att hävda att våld är bättre eller sämre för sociala rörelser som driver politiska frågor utan att nyansera bilden av vilka rörelser som innehåller våld och vilken roll våld kan ha inom politiska rörelser. De svenska rösträttskvinnorna drev en genomtänkt politisk kamp och hade goda poänger i sina argument angående olikheterna i de båda landen och dess politiska

inställning till frågan om kvinnlig rösträtt. Det finns ingenting som talar för att den svenska kvinnorösträttsrörelsen nått sitt mål fortare om de tillgripit våld och det är inte heller det argument jag menar framföra. Tvärtom menar denna studie visa att en bidragande faktor till att den kvinnliga rösträtten kom när den gjorde i Sverige var att den svenska rörelsen inte tillgrep våld utan drog nytta av det våld, och narrativet kring det, som rörelsen och den svenska debatten kring frågan redan präglades av på annat håll. En av anledningarna till att den svenska rörelsen kunde agera på sitt fredliga sätt var just på grund av en hotfull omvärld och kontext som redan präglades av närvaron av våld.

Slutligen finns flera möjligheter för vidare forskning utifrån denna studie. Exempelvis hade forskning på liknande fenomen av indirekt påverkan av våld i sociala rörelser i andra länder varit intressant för få mer klarhet i huruvida detta är ett vanligt förekommande eller i första hand svenskt fenomen. Kopplat till det hade även studier av andra svenska sociala rörelser med på olika sätt avlägsna radikala flanker varit intressant.

8. Referenser

Litteratur

Alimi, E. Y., 2015. "Repertoires of Contention" i della Porta, D. — Diani, M. (red.) *The Oxford Handbook of Social Movements*. Oxford: Oxford University Press. (pp. 410–422)

Belgioioso, M. — Costalli, S. — Gleditsch, K. S., 2021. "Better the Devil You Know? How Fringe Terrorism Can Induce an Advantage for Moderate Nonviolent Campaigns", *Terrorism & Political Violence*, 33(3), (pp. 596–615)

Bearman, C. J., 2005. "An Examination of Suffragette Violence", *The English Historical Review*, 120(486), (pp. 365–397)

Blok, A. (2001) *Honour and violence*. Polity.

Bosi, L. — Malthaner, S., 2015. "Political Violence" i della Porta, D. — Diani, M. (red.) *The Oxford Handbook of Social Movements*. Oxford: Oxford University Press. (pp. 439–449)

Case, B. S., 2021. "Molotov Cocktails to Mass Marches: Strategic Nonviolence, Symbolic Violence, and the Mobilizing Effect of Riots." *Theory in Action* 14 (1), (pp. 18–38)

della Porta, D. (1995). *Social Movements, Political Violence and the State: Comparative Analysis of Italy and Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.

della Porta, D. (2013). *Clandestine Political Violence*. New York: Cambridge University Press.

Edwards, G., 2014 "Infectious Innovations? The Diffusion of Tactical Innovation in Social Movement Networks, the Case of Suffragette Militancy", *Social Movement Studies*, 13(1), (pp. 48–69)

Haines, H. H., 1984. "Black radicalization and the funding of civil rights: 1957-1970". *Social Problems*, 32(1), (pp. 31-43)

Haines, H. H. (1988). *Black radicals and the civil rights mainstream, 1954-1970*. Knoxville, TN: University of Tennessee Press.

Haines, H. H., 2013. "Radical flank effects." i Snow D. A. — della Porta, D. — Klandermans, B. — McAdam, D. (red.) *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*. Blackwell Publishing Ltd.

Herz, M. — Johansson, T. (2011) *Maskuliniteter : kritik, tendenser, trender*. 1. uppl. Liber.

Jacobsson, K. — Sörbom, A., 2015. "After a Cycle of Contention: Post-Gothenburg Strategies of Left-Libertarian Activists in Sweden". *Social Movement Studies*, 14(6), (pp. 713–732)

Jämte, J., 2017. "Radical Anti-Fascism in Scandinavia: Shifting Frames in Relation to the Transformation of the Far Right" i Wennerhag, M. — Fröhlich, C. — Piotrowski, G. (red.) *Radical Left Movements in Europe*. Abingdon, Oxon: Routledge. (pp. 248–267)

McAdam, D., 1996. "Conceptual Origins, Current Problems, Future Directions" i McAdam D. — McCarthy, J. D. — Zald, M. N. (red.) *Comparative Perspectives*

on Social Movements: Political Opportunities, Mobilizing Structures and Cultural Framings. Cambridge: Cambridge University Press. (pp. 23–40)

McCammon, H. J. — Bergner, E. M. — Arch, S. C., 2015. ”‘Are You One of Those Women?’ Within-Movement Conflict, Radical Flank Effects, and Social Movement Political Outcomes”, *Mobilization*, 20(2), (pp. 157–178)

Mead, R. J., 2013. ”Suffrage Movement, International.” i Snow D. A. — della Porta, D. — Klandermans, B. — McAdam, D. (red.) *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social and Political Movements*. Blackwell Publishing Ltd.

Nilsson, G. — Lövkrona, I. (2015) *Våldets kön : kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. 1. uppl. Studentlitteratur.

Peterson, A. (2001). *Contemporary Political Protest: Essays on Political Militancy*. Burlington: Ashgate.

Snow, D. A. — Benford, R. D., 1992. ”Master Frames and Cycles of Protest” i Morris, A. D. — Mueller, C. M. (red.), *Frontiers in Social Movement Theory*. New Haven: Yale University Press. (pp. 133–155)

Tarrow, S. G., 1988. ”National Politics and Collective Action: Recent Theory and Research in Western Europe and the United States”. *Annual Review of Sociology*, 14, (pp. 421–440)

Tilly, C. (1978). *From Mobilization to Revolution*. New York: Random House.

Tilly, C. (2008). *Contentious Performances*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tompkins, E., 2015 "A Quantitative Reevaluation of Radical Flank Effects within Nonviolent Campaigns", *Research in Social Movements, Conflicts & Change*, Vol. 38, (pp. 103–135)

Wennerhag, M., 2017. "Sociala rörelser, protester och politiskt våld – en forskningsöversikt." i Edling, C. — Rostami, A. (red.) *Våldsbejakande extremism: en forskarantologi*. Stockholm: Wolters Kluwer. (pp. 291-322)

Svenska dagstidningar

Aftonbladet, 1912. "'Helig hänförelse - icke hysteri' - Elin Wägners försvar af suffragetrörelsen". Nyhetsartikel. 1912-03-26.

Aftonbladet, 1912. "Suffragett-vanvett tilltar". Nyhetsartikel. 1912-07-20.

Aftonbladet, 1918. "Hr Branting hotar". Nyhetsartikel. 1918-04-28.

Arbetet, 1913. "Bomberna i Lloyd-Georges hus". Nyhetsartikel. 1913-02-26.

Arbetet, 1918. "Högerns nej till kvinnorösträtten". Nyhetsartikel. 1918-04-29.

Dagens Nyheter, 1908. "Suffragetternas demonstrationer - Damer kasta sten på Asquith's hus". Nyhetsartikel. 1908-07-02.

Dagens Nyheter, 1912. "Från läktaren, kvinnornas plats, när kvinnornas stora fråga föll". Nyhetsartikel. 1912-05-19.

Dagens Nyheter, 1918. "Högern alltjämt mot kvinnans rösträtt". Nyhetsartikel. 1918-04-25.

Göteborgs Aftonblad, 1913. "Rösträttsfuriern i Göteborg - Skandalen fullständig". Nyhetsartikel. 1913-10-02.

Göteborgs Aftonblad, 1918. "Kvinnorösträtten inför riksdagen". Nyhetsartikel. 1918-04-29.

GHT = Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1910. "L.K.P.R:s centralstyrelsemöte i Jönköping". Nyhetsartikel. 1910-01-14.

GHT = Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1912. "Suffragetterna på brottets bana". Nyhetsartikel. 1912-07-19.

GHT = Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1913. "Suffragetternas våldsdåd". Nyhetsartikel. 1913-02-20.

GHT = Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1913. "Suffragetten i talarstolen". Nyhetsartikel. 1913-10-02.

GHT = Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 1918. "Kvinnans rösträtt fallen på första kammarens motstånd". Nyhetsartikel. 1918-04-29.

Stockholmstidningen, 1908. "De engelska rösträttskvinnorna. Suffragetternas tåg till parlamentet - Enorma folkmassor i rörelse". Nyhetsartikel. 1908-07-02.

Stockholmstidningen, 1912. "Suffragettspektaklen i London fortsätts". Nyhetsartikel. 1912-03-05.

Stockholmstidningen, 1912. "De 'ädla suffragetternas' senaste taktik". Nyhetsartikel. 1912-07-20.

Svenska Dagbladet, 1908. ”Ny kvinnorättsdemonstration i London, Våldsamare än någon föregående - Många kvinnor anhållna”. Nyhetsartikel. 1908-07-02.

Svenska Dagbladet, 1918. ”Hr Branting hotar med utomparlamentariska medel”. Nyhetsartikel. 1918-04-28.

Övriga källor

FiraDemokratin = Sveriges riksdag fira demokratin webbplats.
Överenskommelsen om rösträtten. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://firademokratin.riksdagen.se/fordjupning/demokratins-genombrott/overenskommelsen-om-allman-och-lika-rostratt/#>. Hämtdatum: 2022-05-13

GöteborgsPoliskammare = Göteborgs poliskammare efter 1900, Protokoll (1913), SE/GLA/11675/A I/212, BildID: G0000093_00419-G0000093_00435 (419-435)

GöteborgsUniversitetsbibliotek = Göteborgs Universitetsbiblioteks webbplats.
Kvinnors kamp för rösträtt: Internationellt. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/portaler/rostratt/internationellt/>. Hämtdatum: 2022-04-29

GöteborgsUniversitetsbibliotek 2 = Göteborgs Universitetsbiblioteks webbplats.
Äldre digitaliserade kvinnotidskrifter: Dagny - Innehåll 1906. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/03/1906/index.xml>. Hämtdatum: 2022-05-18

GöteborgsUniversitetsbibliotek 3 = Göteborgs Universitetsbiblioteks webbplats.
Kvinnor och fred: Internationellt samarbete. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/portaler/fred/samarbete/>. Hämtdatum: 2022-05-15

Johansson, Karl-Magnus. 2020. "Suffragetten Sylvia Pankhurst och 'skandalen' i Göteborg 1913", artikel på Demokrati100.se, [Elektronisk] Tillgänglig: www.demokrati100.se/suffragetten-sylvia-pankhurst-och-skandalen-i-goteborg-1913/. Hämtdatum: 2022-05-05

LKPR 1910 = Landsföreningen och lokalföreningarna för kvinnans politiska rösträtt. *Årsberättelser 1910*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/51939>. Hämtdatum: 2022-05-16

LUs bet 1889:LU57. Lagutskottets Memorial 15 maj 1889.

Nilsson, Torbjörn. 2020. "Brittiska rösträttskvinnor – mer demokratiska än våldsbenägna", artikel på Demokrati100.se, [Elektronisk] Tillgänglig: www.demokrati100.se/brittiska-rostrattskvinnor-mer-demokratiska-an-valdsbenagna/. Hämtdatum: 2022-05-05

NYT = *The New York Times*, 1908. "EXPECT BOMBS NEXT, SAYS SUFFRAGETTE; Mary Leigh, Who Broke Prime Minister Asquith's Windows, Warns the Magistrate. GETS 2 MONTHS HARD LABOR Twenty-seven Other Women Go to Jail -- Demonstration for To-day Put Off for Police Outing.". Nyhetsartikel. 1908-07-02. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.nytimes.com/1908/07/02/archives/expect-bombs-next-says-suffragette-mary-leigh-who-broke-prime.html> Hämtdatum 2022-05-08

Prot. 1906:48. Riksdagens protokoll 14 maj 1906.

Prot. 1906:54. Riksdagens protokoll 14 maj 1906.

Prot. 1908:46. Riksdagens protokoll 2 maj 1908.

Prot. 1908:55. Riksdagens protokoll 2 maj 1908.

Prot. 1912:37. Riksdagens protokoll 17 maj 1912.

Prot. 1914:59. Riksdagens protokoll 22 augusti 1914.

Prot. 1918:27. Riksdagens protokoll 27 april 1918.

Prot. 1918:44. Riksdagens protokoll 27 april 1918.

Prot. 1918:10. Riksdagens protokoll 17 december 1918.

Prot. 1918:11. Riksdagens protokoll 17 december 1918.

Prot. 1918:17. Riksdagens protokoll 17 december 1918.

Prot. 1918:18. Riksdagens protokoll 17 december 1918.

RfK = *Rösträtt för kvinnor*, 1912. Nr: 2, 1912-03-15. Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/04/>. Hämtdatum: 2022-05-12

RfK = *Rösträtt för kvinnor*, 1912. Nr: 11, 1912-08-01. Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/04/>. Hämtdatum: 2022-05-12

RfK = *Rösträtt för kvinnor*, 1912. Nr: 19, 1912-12-01. Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/04/>. Hämtdatum: 2022-05-12

RfK = *Rösträtt för kvinnor*, 1913. Nr: 13/14, 1913-07-10. Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/04/>. Hämtdatum: 2022-05-12

RfK = *Rösträtt för kvinnor*, 1915. Nr: 14, 1915-07-15. Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/04/>. Hämtdatum: 2022-05-12

RfK = Rösträtt för kvinnor, 1916. Nr: 13, 1916-07-01. Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/digtid/04/>. Hämtdatum: 2022-05-12

Rönnbäck, Josefin. 2005. ”Rösträttskampen – ett triangeldrama mellan kvinnor, män och staten”, artikel på Göteborgs Universitetsbiblioteks webbplats, [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www2.ub.gu.se/kvinn/portaler/rostratt/historik/>. Hämtdatum: 2022-05-05

Rönnbäck, Josefin. 2018. ”Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt”, artikel på Demokrati100.se, [Elektronisk] Tillgänglig: www.demokrati100.se/landsforeningen-for-kvinnans-politiska-rostratt/. Hämtdatum: 2022-05-02

SND 1 = Svensk nationell datatjänst webbplats. *Program för sveriges socialdemokratiska arbetareparti. Sveriges socialdemokratiska arbetareparti Partiprogram 1905*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/p/1905>. Hämtdatum: 2022-04-29

SND 2 = Svensk nationell datatjänst webbplats. *Till sveriges arbetande folk! Sveriges socialdemokratiska arbetareparti Valmanifest 1917*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://snd.gu.se/sv/vivill/party/s/v/1917>. Hämtdatum: 2022-04-29

Stockholmskällan = Stockholmskällans webbplats. *Allmän och lika rösträtt*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/teman/demokratisering/rostratt/>. Hämtdatum: 2022-05-10

Stockholmskällan 2 = Stockholmskällans webbplats. *Nederlag för kvinnorna i rösträttsfrågan – Dagens Nyheter 1912*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/33273>. Hämtdatum: 2022-05-10

Stockholmskällan 3 = Stockholmskällans webbplats. *Engelska förkämpar för kvinnlig rösträtt talar i Stockholm - polisrapport 1913*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/28435>. Hämtdatum: 2022-05-10

Stockholmskällan 4 = Stockholmskällans webbplats. *Polisen övervakar möte med Landsföreningen för kvinnans politiska rösträtt*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/32734>. Hämtdatum: 2022-05-10

Stockholmskällan 5 = Stockholmskällans webbplats. *Några argument från en motståndare till kvinnors rösträtt – 1913*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/33264>. Hämtdatum: 2022-05-10

Stockholmskällan 6 = Stockholmskällans webbplats. *Blodbadet på Gustav Adolfs torg, 5 juni 1917*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/30174>. Hämtdatum: 2022-05-14

Stockholmskällan 7 = Stockholmskällans webbplats. *Stockholmskosackernas vilda framfart - om demonstrationen på Gustav Adolfs torg, juni 1917*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/30176>. Hämtdatum: 2022-05-18

Stockholmskällan 8 = Stockholmskällans webbplats. *Blodbadet på Gustaf Adolfs Torg*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://stockholmskallan.stockholm.se/post/16947>. Hämtdatum: 2022-05-18

UKParliament 1 = UK Parliaments webbplats. *Founding of the National Union of Women's Suffrage Societies (NUWSS), 1897*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/unesco/nuwss-foundation/>. Hämtdatum: 2022-04-29

UKParliament 2 = UK Parliaments webbplats. *Millicent Fawcett*. [Elektronisk]
Tillgänglig: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/womenvote/parliamentary-collections/collections-19thc-and-suffragists/millicent-fawcett/>. Hämtdatum: 2022-04-29

Wagner, Elin, 1912. "Helig hänförelse - icke hysteri!" Ett försvar för suffragettkorståget af 'Pennskaftets' författarinna". *Dagens Nyheter*. Debattartikel. 1912-03-24.